

HANA KÁBOVÁ, Josef Vítězslav Šimák. Jeho život a dílo se zvláštním zřetelem k historické vlastivědě,

České Budějovice – Pelhřimov 2013, Společnost pro kulturní dějiny – Nová tiskárna Pelhřimov, 608 s.,

ISBN 978-80-904446-9-0 (Společnost pro kulturní dějiny),

ISBN 978-80-7415-070-8 (Nová tiskárna Pelhřimov)

V paměti české historiografie se traduje známý Gollův výrok, že nejspatnější kritiky bývají ty, které recenzované dílo buď bezvýjimečně haní, nebo naopak jen výlučně chválí.¹ Černobíle nelze hodnotit ani čerstvou monografii o významném českém historikovi J. V. Šimákovi z pera mladé kulturní historičky Hany Kábové. Po stránce faktografické a materiálové jde bezpochyby o dílo vysoce kvalitní. Zvláště svým osobitým pojetím je ale kniha zároveň dílem provokujícím a vyzývajícím k věcné, kritické diskusi nad podobou a funkcí odborných biografii v rámci oboru dějin dějepiscectví.

Objemná práce o šesti stech stranách se svým zpracováním již na první pohled vyznačuje neobyčejnou pečlivostí. Svůj podíl na tom jistě má i fakt, že kniha je mírně upravenou verzí disertační práce, kterou Kábová úspěšně obhájila na FF UK v červnu 2011. Autorka zde po dlouhých letech (tématu se soustavně věnuje od roku 2003) zúročila své systematické studium Šimákovy osobnosti, k čemuž měla jako správkyně Šimákova osobního fondu v Archivu AV ČR ty nejlepší heuristické předpoklady. Jako celek působí kniha velmi sympaticky, a to nejen proto, že nebudí dojem příslovečného „šití horkou jehlou“. Ocenit je třeba, kromě jiného, i vysokou jazykovou a stylistickou podobu díla, které je navzdory svému rozsahu prosto rušivých překlepů a jiných formálních nedostatků.

Kniha je strukturována do dvou částí. První tvoří osm logicky na sebe navazujících kapitol vlastního autorčina textu. Druhou, rozsahově srovnatelnou část představují nejrůznější materiálové doplňky a přílohy. Přední místo mezi nimi zaujímá kvalitně sestavená Šimákova bibliografie, čítající přes neuvěřitelných třináct set položek. Kábová k ní navíc připojila i pracný soupis Šimákových veřejných a univerzitních přednášek a také výběrový (přesto však téměř vyčerpáva-

1 JOSEF PEKAŘ, *Böhmen und die deutschen Eroberungen an der Ostsee II.*, Politik 36, 17. September 1897, n. 258, s. 2.

jíci) seznam literatury o J. V. Šimákovi. Na závěr své knihy připojila tzv. Exkurs, tj. užitečnou antologii vybraných Šimákových textů, především z oblasti teorie historické vlastivědy. Výhodou publikace je rovněž jmenový a místní rejstřík.

Pohlédneme-li na vlastní text Hany Kábové o necelých třech stech stranách, máme před sebou klasický životopis jedné konkrétní osobnosti dějin české historiografie přelomu 19. a 20. století. První šestice kapitol se věnuje detailní, místy vskutku až minuciózní rekonstrukci Šimákových životních osudů od kolébky až po hrob. Autorka zde prokázala svou znamenitou erudici a obdivuhodnou orientaci v nejrůznějších souvislostech Šimákova životaběhu. Kromě biograficky zajímavých střípků z historikova osobního, rodinného a profesního života přinesla (koncentrovaně zejména v sedmé kapitole) rovněž značné penzum nových poznatků o Šimákově díle, a to nejen v oblasti historické vlastivědy, které věnovala závěrečnou osmou kapitolu. Mimoto poukázala například na určující význam Šimákova studijního pobytu v Lipsku a specifikovala rovněž vztahy J. V. Šimáka k příslušníkům starší, vlastní i mladší generace českých historiků. Z obzvláště cenných poznatků lze dále namátkou zmínit autorčiny informace o Šimákově přínosu pro konstituování oboru dějin dějepiscectví v českém prostředí, zejména v oblasti univerzitní institucionalizace této disciplíny. Zcela oprávněně je zdůrazněn rovněž vliv Šimákových výzkumů na pozdější bádání (např. o Balbínovi) či vysoká míra působení, jež měl na Šimákovu tematickou orientaci Antonín Rezek a pak zejména příslušníci „muzejního“ okruhu českých historiků. Náležitou pozornost Kábová rovněž věnuje otázce Šimákových pokračovatelů a žáků, k nimž řadí F. Roubíka, J. Dobiáše, L. Hosáka či E. Nohejlovou.

Zajímavých momentů je v knize Hany Kábové nespočet. Úkolem recenzenta však není převyprávět obsah posuzované knihy, ale vedle náležitého ocenění jejího přínosu věnovat pozornost také jejím problematickým stránkám.

Za diskutabilní považují především celkovou koncepci šimákovské monografie. Ta totiž svým pojetím balancuje na pomezí biografie a – nemohu si pomoci – komentované edice výňatků ze Šimákových textů, pocházejících převážně z pramenů osobní povahy, zejména z korespondence.² Kniha je po mém soudu až neúnosně přetížena přímými citacemi zdlouhavých pasáží z Šimákova pera, jejichž relevance je na mnohých místech otázkou (nejviditelněji například na s. 100–106, 125–127, 172–180, 196–204). Nejasný zůstává především smysl

2 Dojem „edice“ je navíc posílen i tím, že autorka považovala za nutné doplnit některé z citovaných ukázek o jisté prvky vědecko-informačního aparátu, například krátké medailonky osobností, jejichž jména se v citacích objevují.

těchto citací. Z autorčiny perspektivy se jejich primárním účelem zdá být navození pocitu pramenné autenticity a poskytnutí média, skrze které se čtenář může empaticky „vcítit“ do Šimákova vnitřního světa a porozumět mu. V naprosté většině se totiž jedná o Šimákovy introspektivní sebereflexy, na nichž autorka dokumentuje složitou vnitřní tvářnost jeho osobnosti. Pro styl Hany Kábové je příznačné, že během psaní cítí intenzivní potřebu neustále dokládat své teze řečí autentických pramenů.³ Přestože je tento postup v podstatě chvályhodný a svědčí o autorčině vědecké svědomitosti, zůstává otázkou, zda by namísto otiskování sáhodlouhých ukázek archivního materiálu na některých místech nepostačil klasický bibliografický odkaz na zdroj autorčina tvrzení. Domnívám se, že práce by pak působila lehčeji a nezatěžovala by čtenáře dvojnásobnou konzumací jednoho a téhož motivu – jednou v podání autorky, jednou Šimáka samotného.

Dotud je však způsob, jakým Kábová využívá historické prameny, metodologicky legitimní a lze proti němu vznést námitky pouze z pohledu subjektivního vkusu čtenáře. Zásadní problém se však dostavuje v momentě, kdy zjistíme, že výňatky ze Šimákových subjektivních autopsií jsou v knize pojaty nejen jako pramen k poznání Šimákova nitra, ale rovněž jako mechanicky recipovaný kánon interpretace Šimákova života a tvorby. Autorský subjekt Hany Kábové se má v momentech, kdy si její výklad vyžaduje určitý interpretační a hodnotící výkon, tendenci doslova skrývat za pohled samotného J. V. Šimáka, jehož úhel vidění je autorkou s pokorou přijímán, aniž by cítila potřebu jej problematizovat a podrobit bližší analýze. Autorka ve své knize neusiluje o historiografickou interpretaci Šimákova života a díla „zvnějšku“. Namísto toho se rozhodla pohlížet na Šimáka očima Šimáka samotného, k čemuž jí slouží doslovná reprodukce jeho vlastních introspekcií. V důsledku toho se bohužel nepodařilo zabránit tomu, aby kniha místy nepůsobila jako autorčin subjektivní hold Šimákovi, kterého je v jejích očích po letech upozadování nutno konečně docenit. Kábová svůj lidský obdiv k Šimákovi sice nijak nezastírá (s. 8), avšak některá místa knihy skutečně vyznívají jako přespříliš programové apologie Šimákovy životní a profesní pouti, kterou autorka, s občasným sklonem k patosu, líčí jako obtížnou a strastiplnou.

Jakkoli je třeba ocenit autorčinu nezměrnou píli, se kterou prostudovala Šimákovu obsáhlou pozůstalost, je třeba konstatovat, že se jí nakonec nepodařilo vytěžit obrovský potenciál, který tento materiál skýtá pro hlubší historiografickou analýzu. Kábová se totiž na většině míst své knihy rozhodla pramenný materiál

3 Obdobně srov. HANA KÁBOVÁ, *Historické dílo Josefa Vítězslava Šimáka*, in: Jaroslav Goll a jeho žáci, (edd.) Bohumil Jiroušek, Josef Blüml, Dagmar Blümllová, České Budějovice 2005, s. 367–386.

pouze reprodukovat, nikoli interpretovat. Abych byl však ve svém hodnocení korektní, opět připomínám, že autorka i tento svůj postup reflektuje a v úvodu své práce přiznává, že z důvodu své osobní blízkosti a piety k Šimákovi „nechává často hovořit samotného J. V. Šimáka s jeho zaujetím, smutkem, zranitelností, ale i stále přítomným úsilím o objektivní poznání“ (s. 7–8). Obávám se však, že ani tato vstupní devíza neumenšuje závažnost otázky, nakolik je mechanická reprodukce a automatická recepce archivních pramenů přípustná v díle, které má ambici být nikoli edicí, nýbrž vědeckou monografií.

Veliký příslib dává čtenáři úvod práce, v němž autorka deklaruje potřebu reinterpretovat celkové pojetí dějin české historiografie přelomu 19. a 20. století (s. 6). Ve výsledku však zůstává víceméně věrna tradičnímu pohledu na historiografický význam J. V. Šimáka a ono přehodnocení jeho místa v „nových dějinách české historiografie“ (s. 286) zaměřuje za pouhé docenění jeho profesních a především lidských kvalit. Dokladem toho, že autorka svým výkladem neaspíruje na hlubší revizi dosavadního výkladového paradigmatu dějin české historiografie přelomu 19. a 20. století, je například skutečnost, že se na Šimákově příkladu vůbec nepokouší o nastolení obecnější otázky nad legitimitou pojmu „Gollova škola“, přestože (opět převážně prostřednictvím přímých citací z korespondence) na vícero místech své knihy tematizuje složitost Šimákova vztahu k Jaroslavu Gollovi a oprávněně zdůrazňuje jeho blízkost spíše k personám typu Antonína Rezka, Josefa Kalouska, Josefa Emlera, Čenka Zírta, Augusta Sedláčka či Zikmunda Wintra.⁴

Autorka ve své knize v podstatě nijak nevyvrací stereotypní obraz, že Šimák byl především faktograficky a popisně orientovaným historikem. Tato skutečnost je zářející tím spíše, že Kábová díky své nevšední erudici a heuristické pečlivosti upozorňuje i na texty, jež mají potenciál toto šablonovité vnímání Šimáka problematizovat. Jen málokdo dnes zná například jeho články *Politika a historie* či *Historie učitelkou života?*, které otiskoval v *Pojízerských listech*. Kábová tyto práce sice zná důvěrně, bohužel však rezignuje na jakoukoli snahu po jejich interpretačním vytěžení. Totéž se děje i v případě jiných Šimákových textů, včetně jeho nejslavnějších monografií. V souladu s tradičním pohledem se autorka zmiňuje například o tom, že Šimákova *Knihy o Housce* „byla určitým protipólem Pekařovy *Knihy o Kostě*“ (s. 194). Čtenář by snad na tomto místě – notabene, je-li kniha psána „se zvláštním zřetelem k historické vlastivědě“ – čekal alespoň bližší osvětlení, neřkuli hlubší analýzu koncepčních podobností a rozdílů mezi oběma díly. Nic podobného se mu ale nedostává (dokonce ani odkaz na v tomto ohledu

4 Srov. BOHUMIL JIROUŠEK, *Antonín Rezek*, České Budějovice 2002, s. 183–184.

bystrou studii Jana Racka).⁵ Obdobně nevytěžena zůstává rovněž konceptuální a ideová výstavba Šimákovy – byť nedokončené – syntézy českých dějin s názvem *Kronika československá*. I zde se autorka mohla pokusit o jisté srovnání se soudobými typy syntetických výkladů starších českých dějin a o jejich vzájemnou konfrontaci, v níž by se projevila osobitost Šimákova historického myšlení. Ve svém výkladu se ale opět omezila na rekonstrukci pozadí vzniku tohoto díla, k čemuž opět využila převážně úryvky z Šimákových dopisů.

Šimákovým teoreticko-metodologickým stanoviskům se autorka věnuje v sedmé kapitole, kde zejména na s. 239 postuluje podstatné historiografické otázky nad jeho pojetím dějepisné práce. I zde se primárně orientuje na reprodukci textů ze Šimákovy pozůstalosti (jde zvláště o nevydaná teoretická pojednání *Co je dějověda?*; *Jak nazíráti na vývoj dějinstva*; *Úvod do dějin českých*). V důsledku toho je ale čtenáři mimoděk implikován dojem, že Šimákova konkrétní dějepisná praxe není pro zkoumání teoretických aspektů jeho historického myšlení produktivním materiálem. Stačí však jen vzpomenout na úvodní slova *Kroniky československé* nebo na stať ze sborníku ke Gollovým šedesátinám s nenápadným názvem *Prameny a pomůcky Hájkovy*.⁶ Konkrétně v této studii Šimák, dle mého, projevil pozoruhodný smysl pro diachronní (kontextuální) přístup k dějinám dějepisectví,⁷ neboť se pokusil hodnotit *Hájkovu kroniku* nikoli kritickým úhlem moderní vědy, nýbrž optikou „ducha doby“, která bere v úvahu možnosti a limity české humanistické historiografie. Už to by jistě stálo za bližší zmapování v kontextu metodologického myšlení českých historiků počátku 20. století.

Na druhé straně by ale bylo nespravedlivé neocenit místa, kde se autorka odvažuje k samostatnému hodnocení Šimákovy tvorby z pozice dějin historiografie. Velmi pěkně poukazuje například na silnou politicko-aktualizační dimenzi slavného díla o středověké kolonizaci (s. 201). S vnímáním sociálně-politických kontextů doby rovněž souvisí autorčin akcent na popularizační rovinu Šimákovy tvorby, skrze kterou se i jako akademicky etablovaný historik nebál vstupovat do širšího veřejného prostoru. Zajímavý poznatek přináší Kábová i o důrazu, který Šimák kladl na ikonické reprezentace minulosti při výuce dějepisu (s. 170). Zvýšenou pozornost si zaslouží i – v rámci díla však spíše ojedinelý – pokus o kon-

5 JAN RACEK, *Šimákova kniha o Housce a Pekařova kniha o Kosti*, in: J. V. Šimák a poslání regionální historiografie v dnešní době, Semily 1996, s. 51–56.

6 JOSEF VÍTEZSLAV ŠIMÁK, *Prameny a pomůcky Hájkovy*, in: Sborník prací historických k šedesátým narozeninám dvor. rady prof. dra Jaroslava Golla, (edd.) Jaroslav Bidlo, Gustav Friedrich, Kamil Krofta, Praha 1906, s. 195–213.

7 DANIEL ŠPELDA, *Proměny historiografie vědy*, Praha 2009.

cizní pojmovou charakteristiku Šimákova historického myšlení. Podle Kábové, která se na tomto místě výjimečně pouští i do interpretační polemiky s názorem Jiřího Lacha, představoval Šimák hraniční typ analyticko-syntetického a navíc emocionálního historika (s. 205).

Úhrnem řečeno, kniha Hany Kábové podává znamenitou deskripci Šimákova života a tvorby, avšak z velké části na úkor interpretace jeho historiografického díla. Maximum možného v tomto směru představuje závěrečných třicet stran, které autorka věnuje kvalitnímu rozboru Šimákova konceptu historické vlastivědy. Z hlediska množství shromážděného materiálu a informací biografického i bibliografického charakteru se tedy jedná o počín vysoce nadprůměrný a účtyhodný. Problémem je však celkové pojetí monografie. Více než o práci z dějin dějepiscectví se jedná o téměř „historicko-antropologickou“ sondu do osobního světa J. V. Šimáka, neboť namísto hlubšího historiografického zhodnocení jeho významu v českém dějepiscectví je čtenáři nabídnut spíše mikroskopický vhled do každodennosti „jednoho českého historika kolem roku 1900“, abych parafrázoval podtitul slavné knihy Carla Ginzburga. Samozřejmě, že odborné biografie významných historiků po právu náležejí k nejtradičnějším a nejfrekventovanějším žánrům oboru dějin historiografie.⁸ Domnívám se však, že sama podstata této disciplíny si při pohledu na historikovu osobnost z principu vyžaduje poněkud jiný než převážně biograficko-antropologický přístup.⁹

V autorčině duchu bych svou recenzi rád zakončil citátem z habilitačního posudku na práci J. V. Šimáka, který Kábová otiskuje na s. 62. Mám totiž za to, že daná slova vhodně vystihují povahu nejen Šimákovy, ale i její práce: „Šimák jest pracovník velice svědomitý a opravdový. A také vnitřní povaze jeho disertace dlužno vzdáti tu chválu, že se skládá z pozůstatků pilně shledaných a obezřele seškrupených, na nichž autor staví úvahy a úsudky dobře založené a spolehlivé. Celá disertace má trvalou cenu vědeckou.“ Totéž platí i o knize Hany Kábové. Zároveň jsem ale přesvědčen, že ke zvýšení vědecké úrovně této monografie by přispělo snížení počtu mechanických prepisů archivního materiálu ve prospěch prohloubení vlastních autorčiných úvah nad myšlením a dílem J. V. Šimáka.

Roman Pazderský

8 Srov. HORST WALTER BLANKE, *Typen und Funktionen der Historiographiegeschichtsschreibung. Eine Bilanz und ein Forschungsprogramm*, in: *Geschichtsdiskurs I. Grundlagen und Methoden der Historiographiegeschichte*, (edd.) Wolfgang Küttler, Jörn Rüsen, Ernst Schulin, Frankfurt am Main 1993, s. 193–194.

9 Srov. THOMAS WINKELBAUER, *Vom Lebenslauf zur Biographie. Geschichte, Quellen und Probleme der historischen Biographik und Autobiographik. Referate der Tagung „Vom Lebenslauf zur Biographie“ am 26. Oktober 1997 in Horn, Horn-Waidhofen an der Thaya 2000*.